

Janus Baks

Bestaan ze nog, Woerkummers die iedereen in het stadje kent? Het is een uitstervend ras aan het worden. Niet alleen in Woudrichem, ook in andere plaatsen lijken markante persoonlijkheden steeds zeldzamer te worden. En dat is jammer; ze geven een dorp of stad een identiteit, een gezicht. In de serie 'Markante Woerkummers' worden bijzondere persoonlijkheden uit Woudrichem belicht, zowel jonge als niet meer zo jonge mensen, nog wonend in het fraaie vestingstadje of inmiddels verhuisd. Deze week de laatste aflevering, een postuum eerbetoon aan de man die zijn hart verpandde aan Woerkum. Zijn leven lang is hij verliefd geweest op dat waar Woudrichem groot mee is geworden: de riviervisserij. Janus Baks (1932-1983): geboren en getogen Woerkummer, legendarisch veerman op Loevestein, fuikenmaker, visser, botenbouwer en grondlegger voor het Visserijmuseum en Stichting De Oude Vissershaven. Het verhaal wordt verteld door zijn broer Ymert Baks (1942).

Door: Paula Jorritsma

"Als kind al was Janus helemaal idolaat van Woerkum en alles wat er mee te maken had. Dat was vooral de visserij. Hij verzamelde daar alles over, kocht voorwerpen op en praatte met de vissers, noteerde liedjes. Opa Viveen was zijn grote voorbeeld. Dat was pas een echte visser, vond hij. Onze grootvaders waren vissers. De generatie daarna – de vaders – bestond uit een soort halfbakken vissers die moesten stoppen, omdat het niet meer genoeg opleverde. De zonen – onze generatie – hebben nooit meer beroepshalve gevestigd, maar hebben wel iets met het water. Janus werd timmerman, maar zijn hart lag op 't water. Toen hij de kans kreeg het voetveer naar Loevestein over te nemen, greep hij die kans dan ook met beide handen aan."

Janus de Veerman

"Tijdens het seizoen zette hij de toeristen over naar Loevestein en 's winters was Janus beroepsvisser. Hij had het enorm naar z'n zin bij 't veer. Janus was een sociaal dier: iemand die ontzettend graag en goed met mensen om kon gaan, dus dat zat wel goed met die 20.000 mensen die hij jaarlijks overzette. Het was een gezellig rommelig gebeuren bij Janus op het terrein, een soort continue open huis. Er liepen altijd mensen rond. Sommigen waren aan het klussen aan hun boten, anderen kwamen voor een praatje. Het lag in de loop en hoorde bij een 'rondje Woerkum'. Hij had er van allerhande beesten rondlopen: kippen, hanen, ganzen, eenden, pauwen, konijnen, je kunt het zo gek niet noemen. Kinderen kwamen die beesten voeren. Janus vond dat schitterend. Hij hield van kinderen. Er werden ook een schommel en een wip neergezet, want die kinderen moesten toch wat kunnen spelen. Op een gegeven moment had Janus bedacht dat het wel aardig zou zijn als de mensen ook iets bij hem konden drinken. Hij kreeg wat afgeschreven tafels en stoelen uit een kantine die we samen opknapten en in het gras zetten. Alles stond schots en scheef, maar het was er niet minder gezellig om. Mensen konden een bakke koffie kopen en er waren ijsjes en limonade voor de kinderen. Er stond een bank voor een van de keetjes, waar de oude vissers altijd bivakkeerden. Prachtig vond Janus dat. Het ambacht van visserman stond bij hem centraal. Als wet had hij zichzelf opgedragen er niets onwaars van te zeggen en niets waars ervan te verzwijgen. Hij praatte met de oude vissers van Woerkum en legde die gesprekken vast op band door een microfonia onder de bank te leggen. Met wat vragen lokte hij de meest prachtige verhalen uit. Over hoe het er vroeger aan toe ging in het oude Woerkum. Janus was daar goed in. Hij was oprecht geïnteresseerd in de mensen. Aan het einde van het veerseizoen in september maakte hij als eerste uit Woerkum tochten met de boot naar de Waddenzee. Later ging hij ook naar Frankrijk en Duitsland. Janus was een ondernemend type."

Griezelige tocht

"In januari 1978 werd er gebeld door iemand van de VPRO nachtradio. Of Janus 's nachts wat mensen over wilde zetten naar Loevestein voor een of 't ander programma. Nou had hij niet z'n zinnen gezet om 's nachts te gaan vissen. Vader wilde wel voor Janus inspringen. Er zouden hooguit een man of dertig, veertig komen, dus dat was wel te doen. Nou, dat heeft ie geweten. Dat programma van de VPRO heette 'De Tweede Doodsangst Escapade' en hierin werden luisteraars opgeroepen om tussen 01:00 en 04:00 uur 's nachts per auto naar Woudrichem te gaan voor een angstwekkend radio-experiment, dat zou voeren naar Slot Loevestein. Er zouden daar in het kader van een griezelige tocht, verminkte lichamen te vinden zijn. De luisteraars moesten hun auto bij de Maaspoint parkeren om vervolgens per pont naar 't Belooft Land, zoals ze het gebied rond Loevestein noemden, overgezet te worden. Blijkbaar was

het programma veel populairder dan de makers dachten, want om kwart voor drie 's nachts waren er drieduizend mensen in Woerkum! Allemaal wilden ze met het veer naar Loevestein. Vader heeft nog geprobeerd wat mensen over te zetten, maar het was zo'n enorme massa en ze waren helemaal hysterisch. Hij zag het niet meer zitten en sloot zichzelf op in een keet. Bekijk het maar met heel jullie handel, zei 't ie. Maar die mensen waren door het dollen heen en wilden zelfs de keet met een bijl te lijf gaan om vader er uit te halen. Toen dat niet lukte, werden boten overhoop gehaald om naar de overkant te roeien. Sommigen gingen zelfs zwemmen. In januari! De volgende avond kwam het hele gebeuren uitgebreid in het NOS-journaal: 'Uit de hand gelopen reacties op het VPRO nachtprogramma op de radio, veroorzaakt grote opschudding in Woudrichem'. En Janus maar vissen."

Janus de Inspirator

"Janus wilde de historie van de visserij levend houden en doorgeven aan het volgende geslacht. Hij had daarvoor allerhande ideeën. Hij kon organiseren en mensen inspireren en was altijd in touw om zijn doelen te bereiken. Hij was de bedenker, oprichter en animator van het Woerkumse Visserijmuseum. Hij kocht een oude rivierschokker om als soort varend museumschip te fungeren, waar oude riviervisserijtechnieken gedemonstreerd konden worden. Toen hij zag dat de vloot van zo'n zestig vissersboten langzaam maar zeker verdween, bleef Janus het weer nieuw leven in en gaf de aanzet om originele vissersboten te gaan bouwen. Hij was oprichter van de Stichting De Oude Vissershaven die om de drie jaar de Visserijdagen organiseert. Toen de touwslagerij in de vesting verdween, bedacht Janus dat hij visbenodigdheden zou gaan verkopen. Hij propte zijn keetjes vol met allerhande soorten touw en wat er niet in paste kwam thuis (aan de Hoogstraat) op zolder terecht. Van heinde en verre kwamen mensen naar Woerkum. Het was in die tijd mode om zelf gordijnen te haken. Er zaten veel huisvrouwen in het klantenbestand van Janus. Om het ambacht van het netten breien en boten in stand te houden, gaf Janus samen met een paar ouwe Hartmannen breilessen in de Veste. De mensen in Woerkum droegen hem op handen, maar het kon ook weleens flink botsen. Zijn bevologenheid leidde tot zoveel enthousiasme, dat anderen vaak moeite hadden hem bij te benen. Janus heeft uit het leven gehaald, wat er in zat. Hij leefde voor zijn idealen. In het harnas is hij gestorven op de rivier, terwijl hij aan het vissen was. Janus is begraven vanuit het Visserijmuseum. Dat zou hij vast prachtig gevonden hebben."

Janus Baks in 1976 bij het bord met de historische woorden: "Heen motte betale en weer weer" (foto: Henk Mulders).